

УДК 339.1

Н. В. Магас,

к. е. н., доцент кафедри фінансів, обліку та аудиту, Львівський інститут МАУП, м. Львів

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ВНУТРІШНЬОГО РИНКУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

N. Mahas,

Ph.D., Associate professor of the Department of finance, accounting and analysis of Lviv Institute IAPM, Lviv

THEORETICAL BASIS OF THE INTERNAL MARKET RESEARCH IN CONDITIONS OF GLOBALIZATION OF UKRAINE NATIONAL ECONOMY

У статті проаналізовано різні підходи вчених до глобалізаційних процесів у світовій економіці. Розглянуто передумови розвитку ринку та розкрито зміст поняття "внутрішнього ринку". Охарактеризовані основні складові внутрішнього ринку України. Окреслено основні етапи та тенденції розвитку внутрішнього ринку в умовах глобалізації національної економіки.

The article analyzes various approaches of scientists to globalization in the world economy. The article deals preconditions of market development and maintenance of concept "internal market" is exposed. The main components of the Ukrainian internal market are described. Outlined the main stages and tendencies of development of the domestic market in the conditions of globalization of the national economy.

Ключові слова: глобалізаційні процеси, ринок, внутрішній ринок, складові ринку, етапи і проблеми розвитку.

Key words: globalization, the market, the domestic market, the market elements, stages and problems of development.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Функціонування внутрішнього ринку України відбувається під впливом глобалізаційних та інтеграційних процесів, зростання циклічності фінансових криз національної економіки. Це призвело до того, що внутрішній ринок України є надзвичайно залежним від зміни кон'юнктури світового ринку, який приносить нові ризики і загрози національній економіці України.

Багато науковців у своїх дослідженнях критично відносяться до процесів глобалізації, які впливають на розвиток внутрішнього ринку. Так, Лауреат нобелівської премії Дж. Стігліц наголошує, що розвиток глобалізації "не лише не сприяє розвитку, але

й продовжуватиме породжувати бідність і нестабільність" [1].

У своєму дослідженні Пахомов описує так: глобальні процеси "діють вони не тільки ззовні, але й зсередини, оскільки взаємодіють із внутрішніми факторами розвитку: з потенціалом країни, структурними зрушеннями, економічною політикою". Саме через такі взаємодії глобального регулювання кожен отримує "по заслугах": хтось піднімається, а хтось опускається" [2].

Глобалізація — це багатогранне і масштабне явище, суть якої полягає у тому, що внаслідок широкого обміну товарами, послугами, фінансовими ресурсами, технологіями, інформацією світ стає більш

взаємозв'язаним [3]. Глобалізаційні процеси мають дві крайності, з одного боку, вона об'єднує національні економіки в одне ціле, і тим самим збільшує їхні можливості розвитку [4; 5], з іншого — стираються національні кордони, відбувається великий вплив транснаціональних організацій на законодавчу базу країн, приймаються закони, які загрожують суверенітету країни, її національному виробнику тощо [6].

У різних регіонах світу виникають об'єднання і союзи економічні, фінансові, митні, зони вільної торгівлі. По суті формуються нові регіональні інтеграційні об'єднання навколо таких центрів, як США, ЄС, Російська Федерація і Японія. При цьому Україна знаходиться в центрі тяжіння відразу двох центрів — ЄС і РФ [3]. Основна мета інтеграційних процесів розвитку внутрішнього ринку України полягає в розширенні торгівельно-економічних процесів. Тому дуже важливо проаналізувати проблеми та перспективи розвитку внутрішнього ринку України в умовах глобалізаційних процесів.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Значний внесок у розвиток теоретичних основ дослідження внутрішнього ринку України зробили такі вчені, як В.В. Аполій [3; 13], В.Г. Бодров [7], Н.І. Балдич [7], В.О. Гусєв [7], І.М. Копич [13], В.Д. Лагутін [10], П.М. Макаренко [9], Н.М. Попадинець [12], О. Пустовойт [11] та інші. Проте, зважаючи на швидкий розвиток сучасних економічних систем, питання розвитку внутрішнього ринку в умовах глобалізації національної економіки потребують додаткового вивчення.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Метою наукової роботи є дослідження теоретико-методичних засад внутрішнього ринку України в умовах глобалізації національної економіки.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Передумовою розвитку внутрішнього ринку стали товарообмінні процеси на ранніх стадіях розвитку суспільства, коли одні товари обмінювалися на інші. Подальшим розвитком внутрішнього ринку стало виробництво, яке було спрямоване не на задоволення власних потреб, а з метою обміну, почали діяти механізми конкуренції [7].

Саме розвиток товарно-грошових відносин привів до виникнення обміну, обмін спричинив появу обігу, а останній ринку як конкретної форми товарного обігу. Ринок передбачає наявність грошей, він здійснюється за формулою Товари — Гроші — Товари [7].

Ринок (market) належить до особливого класу соціально-економічних систем, які мають тенденцію до "спонтанного порядку". Ринок переважно визначають як сферу обміну, в якій існує купівля та продаж товарів або послуг або як сукупність соціально-економічних відносин у сфері обміну, за допомогою яких здійснюється реалізація товарів і послуг [7]. Як

вказав Адам Сміт, ринок — це форма організації економічної діяльності людей і ринком керує "невидима рука", під цією невидимою рукою він мав на увазі державу, яка спрямовує учасників ринку (це дотримання законів, норм, правил взаємодії), але прямо не втручається у їхню діяльність. Більшість вчених розглядають ринок з таких позицій: місце де відбувається купівля-продаж товарів, робіт; форма товарно-грошового обігу; елемента відтворення сукупного національного продукту; механізму, що регулює економіку [8; 9].

У своєму монографічному дослідженні внутрішнього ринку В. Лагутін розглядає внутрішній ринок як, систему соціально-економічних відносин і сукупність інституцій товарного обігу, які опосередковують взаємовідносини між виробниками і продавцями і споживачами і покупцями на внутрішній території країни [10].

О. Пустовойт розглядає внутрішній ринок "як сферу товарного обігу окремої національної економіки, де за певного рівня цін відбувається розподіл обмежених виробничих ресурсів, інвестиційних, споживчих товарів і послуг відповідно до попиту домогосподарств на них і на гроші у формі активів" [11].

Під внутрішнім ринком розуміють: територіально-інституціональне утворення; сферу товарного обігу, що функціонує в межах державного кордону і регулюється органами влади цієї країни; складову макроекономічної системи суспільства, яка представлена товарними, грошовими і фінансовими потоками національного капіталу і де за певного рівня цін відбувається розподіл обмежених виробничих ресурсів, інвестиційних, споживчих товарів і послуг [12].

Колектив авторів досліджують внутрішній ринок як систему суспільно-економічних відносин і взаємозв'язаних інституцій у сфері товарно-грошового обігу, які опосередковують взаємовідносини між вітчизняними виробниками-продавцями і споживачами-покупцями на території даної країни [7].

На наш погляд, внутрішній ринок — це сфера економічних відносин де відбувається формування інституціональних взаємовідносин між виробниками, продавцями і покупцями-споживачами в межах внутрішнього ринку однієї країни; розподіл обмежених виробничих, інвестиційних, фінансових і споживчих ресурсів відповідно до потреб ринку, які регулюються державними органами влади.

Для того, щоб краще зрозуміти сутність внутрішнього ринку України пропонуємо розглянути основні його складові (рис. 1). Споживчий ринок задовольняє матеріальні та духовні потреби кінцевого споживача, переважно населення товарами та послугами. Споживчий ринок є надзвичайно містким і різноманітним, формує пропозицію і попит на товари. Ринок засобів виробництва пропонує основні засоби такі як, машини, устаткування, будівлі тощо і предмети праці сировину, матеріали, напівфабрикати тощо. Ринок робочої сили виступає посередником між працедавцем та працівником. Ринок нерухомості полягає у наданні послуг фізичним і юридичним особам з приводу оренди, придбання або продажу будинків,

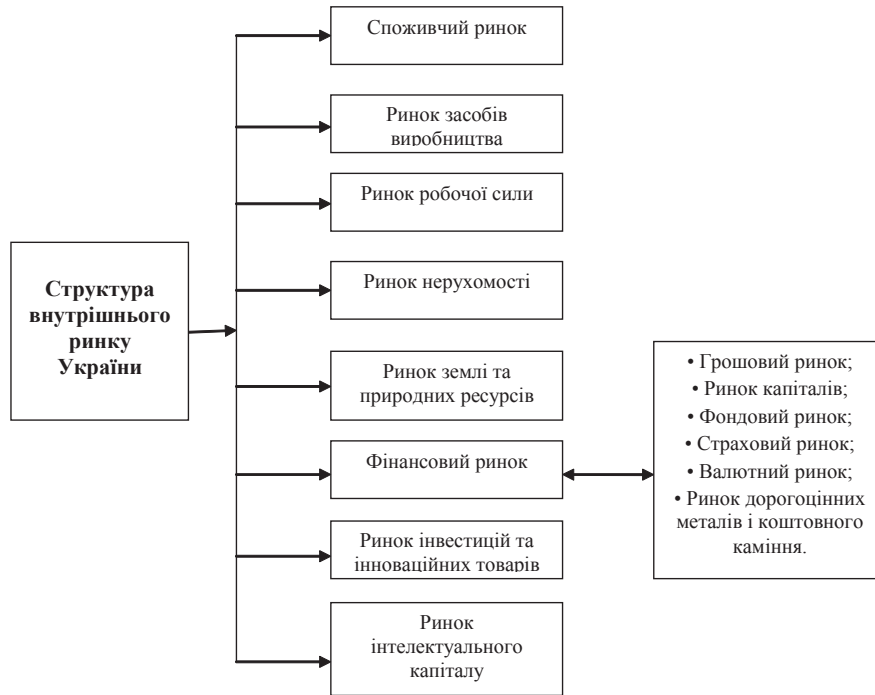

Рис. 1. Основні складові внутрішнього ринку України

квартир, офісів, виробничих приміщень, складів тощо.

Ринок землі і природних ресурсів більш розвинутий у мегаполісах, місцях багатих на корисні копалини, природні ресурси, особливістю цього ринку є його обмеженість та висока вартість. На фінансовому ринку відбувається купівля продаж фінансових активів (грошей як в національній, так і в іноземній валюті, цінних паперів (дольових і боргових), страхових свідоцтв, депозитів, дорогоцінних металів і коштовного каміння). Залучення фінансових інвестицій в економіку країни дасть можливість суб'єктам внутрішнього ринку впроваджувати інновації у свою діяльність технологічних, матеріальних, комунікаційних, інформаційних, які в свою чергу прискорять процеси розширеного відтворення національного виробництва.

Майбутнє за ринком інтелектуального капіталу, тільки інтелектуальний капітал використовуючи свої творчі здібності може розробляти нові ідеї, які потім впроваджувати в життя і цим самим мати сучасні механізми впливу та реагування на ризики і загрози, які виникають. Кожен працівник має певні знання та цього замало, потрібно ще вміти застосовувати їх, бути готовим до роботи і труднощів, які можуть виникнути в процесі роботи, готовність до роботи в команді. Саме ключові компетенції кожного працівника дадуть синергетичний ефект використання інтелектуального капіталу суб'єкта господарювання, що призведуть до успіху його діяльності.

У науковому дослідженні [7] виділяють п'ять основних етапів розвитку теорії внутрішнього ринку:

Перший етап кінець XVIII — початок XIX ст. відбувається зародження теорії ринку на основі аналізу ринкових відносин: конкуренції, попиту, пропозиції, олігополії. Формуються теоретичні дослідження поведінки фірми (А. Сміт, А. Маршал та ін.).

Другий етап кінець XIX ст. — початок XX ст. розвиваються два напрями формування теорії внутрішнього ринку теоретико-дедуктивний напрям (Ф. Найт, Д. Кларк та ін.) та емпіричний напрям (А. Бейлі, Дж. Аллен та ін.).

Третій етап 20—40 рр. XX ст. виникнення теорії монополістичної та недосконалої конкуренції (П. Сраффа, Е. Чемберлен та ін.).

Четвертий етап 40—70 рр. XX ст. у цей період відбувається виокремлення теорії ринку в межах гарвардської та чиказької шкіл (Дж. Бейн, Е. Мейсон, Р. Коуз, Й. Шумпетер та ін.).

П'ятий етап кінець 70-х років XX ст. по теперішній час сучасний розвиток внутрішнього ринку включає державне регулювання, дослідження проблем централізованого управління, диференціації продукції, інноваційно-технологічного розвитку економіки, глобалізації та інтернаціоналізації світової економічної системи, зростанні циклічності фінансових криз.

Науковці наголошують на тому, що залежно від соціально-економічних та політичних умов, внутрішніх та зовнішніх чинників, розвиток внутрішнього ринку може бути як екстенсивним так і інтенсивним. Характерними особливостями екстенсивного розвитку є збільшення обсягів діяльності пропорційне ресурсному потенціалу, інтенсивний розвиток досягається за рахунок використання новітніх методів управління, нових технологій, інтелектуально-інноваційного потенціалу, маркетингових стратегій, комплексного бачення майбутнього розвитку [13].

ВИСНОВОК

На розвиток внутрішнього ринку України на даний час впливає важке політичне становище в країні, нестабільність національної валюти, шалені темпи ін-

фляції, недостатність вільних фінансових ресурсів, дорогі кредитні ресурси, залежність від експорту товарів в Росію. Для того, щоб не відбувалася стагнація внутрішнього ринку України, необхідним є застосування комплексних новітніх методів управління та нових технологій, підприємства повинні вкладати капітал у свій інтелектуальний, ресурсний, інноваційний потенціал, підвищувати якість товарів і послуг, дотримуватися міжнародних стандартів виробництва і тоді інтенсивний розвиток внутрішнього ринку України забезпечить великий приплив капіталу в країну.

Література:

1. Стиглиц Дж. Глобализация. Тревожные тенденции [Текст]: науч. издание / Дж. Стиглиц; [пер. с англ.]. — М.: Мысль, 2003. — 304 с.
2. Національні економіки в глобальному конкурентному середовищі / Ю.М. Пахонов, Д.Г. Лук'яненко, Б.В. Губський. — К.: Україна, 1997.
3. Апопій В.В. Глобалізаційні процеси і нові тенденції розвитку внутрішньої торгівлі України / В.В. Апопій, О.Р. Процишин // Торгівля, комерція, підприємство: зб. наук. праць / [редакц. кол.: Апопій В.В., Куцик П.О., Шевчук В.О. та ін.]. — Л.: Львівська комерційна академія, 2014. — Вип. 16. — С. 7—14.
4. Міжнародні стратегії економічного розвитку: навч. посіб. / за ред. Ю.Г. Козака, Ю.І. Єханурова, В.В. Ковалевського. — К.: Центр навчальної літератури, 2005.
5. Вовканич С.Й. Аксиологічний підхід до оцінки духовно-інноваційного потенціалу регіональних суспільних систем / С.Й. Вовканич, Х.Р. Копистянська, С.О. Цапок // Регіональна економіка. — 2005. — № 2 (36). — С. 15—29.
6. Свободная мысль. — XXI. — 2000. — № 12.
7. Внутрішній ринок України: теорія та стратегія посткризового розвитку: наук.-метод. розробка / В.Г. Бодров, Н.І. Балдич, В.О. Гусев та ін.; за заг. ред. В.Г. Бодрова. — К.: НАДУ, 2011. — 80 с.
8. Жегус О.В. Маркетингові дослідження ринку: монографія / О.В. Жегус, Л.О. Попова, Т.М. Парцирна. — Харків: Харківський державний університет харчування та торгівлі, 2010. — 176 с.
9. Макаренко П.М. Теоретичні аспекти сутності ринку та його видів [Електронний ресурс] / П.М. Макаренко, О.В. Сень. — Режим доступу: <http://www.pdaa.edu.ua/sites/default/files/nppdaa/4.2/003.pdf>
10. Лагутін В.Д. Внутрішній ринок споживчих товарів: теорія розвитку і регулювання: монографія / В.Д. Лагутін. — К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2008. — 327 с.
11. Пустовойт О. Внутрішній ринок України: потенційні та реальні можливості впливу на економічне зростання / О. Пустовойт // Економіка України. — 2007 — № 3. — С. 50—58.
12. Попадинець Н.М. Внутрішній ринок продукції лісової промисловості України: підходи до оцінювання та напрями розвитку [Електронний ресурс] / Н.М. Попадинець // Регіональна економіка. —

2013. — № 1. — С. 201—210. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/regek_2013_1_27.pdf

13. Система регулювання внутрішньої торгівлі України: монографія / [В.В. Апопій, І.М. Копич, О.Г. Біла та ін.]; за ред. В.В. Апопія та І.М. Копича. — К.: Академвидав, 2012. — 424 с.

References:

1. Stiglic, Dzh. (2003), Globalizacija. Trevozhnye tendencii [Globalization. Disturbing trends], Mysl', Moscow, Russia.
2. Pakhonov, Yu. M. Luk'ianenko, D. H. and Hubs'kyj, B. V. (1997), Natsional'ni ekonomiky v hlobal'nomu konkurentnomu seredovyschi [The national economy in the global competitive environment], Ukraina, Kyiv, Ukraine.
3. Apopij, V. V. Kutsyk P. O. and Shevchuk, V. O. (2014), "Globalization processes and the new trends in the development of domestic trade Ukraine", Torhivlia, komertsiiia, pidprijemnytstvo: zb. nauk. prats' L'vivs'ka komertsijna akademiia, vol. 16, pp. 7—14.
4. Kozak, Yu. H. Yu. I. Yekhanurov, and Kovalevs'kiy, V. V. (2005), Mizhnarodni strategii ekonomichnoho rozvytku [International strategies of economic development], Tsentr navchal'noi literatury, Kyiv, Ukraine.
5. Vovkanych, S. J. Kopystians'ka, Kh. R. and Tsapok, S. O. (2005), "Axiological spiritual approach to assessing the innovation potential of regional social systems", Rehional'na ekonomika, № 2 (36), S. 15—29.
6. Svobodnaja mysl' — XXI (2000), "Free Thought — XXI", vol. 12.
7. Bodrov, V. H. Baldych, N. I. and Husiev, V. O. (2011), Vnutrishnij rynek Ukrainy: teoriia ta stratehiia postkryzovoho rozvytku [Internal market Ukraine: theory and post-crisis development strategy], NADU, Kyiv, Ukraine.
8. Zhehus, O.V. Popova, L.O. and Partsyрна, T.M. (2010), Marketynhovi doslidzhennia rynku [Marketing research], Kharkivs'kyj derzhavnyj universytet kharчування та torhivli, Kharkiv, Ukraine.
9. Makarenko P.M. and Sen', (O.V. 2012), "Theoretical aspects of the nature of the market and its species", available at: <http://www.pdaa.edu.ua/sites/default/files/nppdaa/4.2/003.pdf> (Accessed 5 September 2015).
10. Lahutin V. D. (2008), Vnutrishnij rynek spozhyvchykh tovariv: teoriia rozvytku i rehuliuвання [Internal market consumer products: Theory Development and Regulation], Kyiv. nats. torh.-ekon. un-t, Kyiv, Ukraine.
11. Pustovojt O. (2007), "The domestic market of Ukraine: potential and real opportunities to influence economic growth", Ekonomika Ukrainy, vol. 3, pp. 50—58.
12. Popadynets', N. M. (2013), "Internal market forest products Ukraine: approaches to evaluation and development directions", Rehional'na ekonomika, vol. 1, pp. 201—210.
13. Apopij, V. V. Kopych, I. M. Bila, O. H. (2012), Systema rehuliuвання vnutrishn'oi torhivli Ukrainy [System of regulation of domestic trade Ukraine], Akademvydav, Kyiv, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 21.09.2015 р.